

NOILE TEHNOLOGII ȘI SECURITATEA ANTROPOLOGICĂ.

Ion Sîrbu, dr. hab., prof. univ.

Academia Militară Alexandru cel Bun

Abstract: *Articolul e consacrat problemelor discutabile ce vizează evoluția omului și a influențelor asupra acesteia a noilor tehnologii, a mediului poluant și a insecurității de diverse genuri.*

Cuvinte chee: *tehnobioevoluția, omul tehnologizat, mediul antropologizat, nano, -bio, -info, -cognitivo, -socio -tehnologii.*

Problema omului ca problemă filosofică a apărut în antichitate și a fost abordată practic pe tot parcursul evoluției filosofiei începând cu „Omul este măsura tuturor lucrurilor...” a lui Protagoras și terminând cu „Postumul” lui F. Fucuiama, care va veni în rezultatul dispariției omului contemporan. Timpurile noastre se caracterizează prin progresul furtunos al tehnicii și tehnologiilor și e firesc ca evoluția speciei umane să fie privită prin prisma acestora. De aici și o atenție deosebită pentru viitorul omului, a corporalității și biologiei acestuia nu numai din partea filosofilor, dar și a reprezentanților celorlalte științe. Intelectul uman, în viziunea multora, chiar și a unor filosofi, va putea exista nu numai pe suport biologic, dar și pe suport fizic, fizico-mecanic. Noi considerăm că omul în afara suportului biologic, deci în lipsa corpului uman, nu va mai fi om. Din această cauză milităm pentru protejarea, pe cât e posibil a corpului biologic uman actual. Nimic nu e veșnic, decât veșnicia sau, totul în univers (megaunivers) este trecător, etern este numai universul sau lumea în întregime. Dacă am recurge la terminologia filosofiei marxiste am afirma că nici o formațiune materială nu e eternă, eternă e însăși materia în perpetuă mișcare și schimbare. Omul sau specia umană ca o formațiune materială, are început și cu necesitate va avea și sfârșit. Sfârșitul speciei umane, ca și a vieții de pe Terra, poate interveni și din cauza însăși a omului, a activității acestuia. Numai rezervele de armament termonuclear ajung pentru a nimici întreaga viață de pe Terra de 50 de ori...

Încă la începutul anilor șaiszeci ai secolului trecut, filosoful francez J. Ellul afirma: „Mediul de trai al omului este acum nu natura, dar tehnica” [1, p.394]. Bineînțeles că pe atunci afirmația exprima mai mult o tendință, decât realitatea obiectivă. Astăzi am putea deja serios discuta această afirmație a gânditorului francez ca fiind aproape de adevăr și nicidecum ca ceva abstract, utopic sau metaforic. Alexeeva I.Iu., Arșinov V.I. și Ceclețov V.V. au perfectă dreptate afirmând: „Astăzi, în al doilea deceniu al secolului XXI, putem cu destulă siguranță afirma: „Noi trăim în tehnologii, tehnologiile trăiesc în noi”. Urmează a ne atârna cu toată seriozitatea filosofică față de discutarea problemelor nu numai a adaptării omului la tehnomediul de trai, dar și a coevoluției omului tot mai mult tehnologizat cu tehnomediul de trai tot mai mult antropologizat” [2, 12].

Evoluția biologică a omului s-a terminat sau continuă? Astăzi, în privința aceasta, există mai multe puncte de vedere. Predomină însă unul, care consideră că evoluția biologică a omului s-a terminat. Academicianul N. Moiseev a exprimat cel mai bine această poziție. Vorba e despre matematicianul din Rusia, care la timpul său, fiind în fruntea unei echipe de savanți sovietici, a ajuns la concluzia, la care a ajuns și savantul american Sagan cu echipa sa, că într-un posibil război termonuclear nu vor exista învingători or, umanitatea și întreaga viață terestră vor dispărea totalmente. N. Moiseev, în ultimile decenii ale vieții sale, se interesa de problemele socialecologice și filosofice fiind considerat fondatorul Imperativului Ecologic. În lucrările sale, el afirma că evoluția biologică a omului s-a terminat cu 40 mii de ani în urmă. Umanitatea este abordată de el în calitate de specie biologică, ce se află în proces de evoluție socială supraorganizmică, parte componentă a căreia este dezvoltarea tehnicii. Problema viitorului omului, luând în considerație criza ecologică, se transformă în problema preîntâmpinării degradării biologice a omului și a naturii, a instaurării coevoluției societății și naturii, a formării unei noi civilizații – civilizația noosferică. Ultima va fi bazată pe cunoașterea legilor naturii și a societății, folosirii acestora în activitatea și practica umană [3].

Punctul de vedere contrar, apărut relativ nu de mult timp, afirmă nu numai posibilitatea, dar și inevitabilitatea continuării evoluției biologice a omului, legând noile perspective cu dezvoltarea convergentă a nano, -bio, -info tehnologiilor cognito-tehnologii, pentru marcarea căreia astăzi e folosită abrevierea „NBIC”.

Elaborarea atomo-moleculară a materialelor și a structurii lor cu însușiri dinainte stabilite (inclusiv a materialelor și structurilor hibride, care constau din substanțe organice și anorganice) reproducerea sistemelor naturii vii, dirijarea proceselor biologice la nivel molecular, dezvoltarea secretelor funcționării

creierului, crearea intelectului artificial „puternic” – toate acestea sunt capabile de a aduce la așa schimbări în viața omului și însăși omul, care astăzi par pur și simplu fantastice [2, p.13].

Antropologul S.S. Horungii folosește termenul „imaginația antropologică” [4], care marchează realizările obiective ale științelor și tehnologiilor, combinate cu prognozele și presupuzițiile perspectivelor dezvoltării lor. Ideea de postom este una din cele mai atrăgătoare și mai temute creații a imaginației antropologice. Nu e de mirare asocierea acestei idei cu cele mai diferite debateri a viitorului biotehnologic al oamenilor. Exemplu poate servi F. Fucuiama, care s-a proslăvit în anii 90 ai secolului trecut cu publicațiile despre sfârșitul istoriei, care este deja prezent. La începutul anilor 2000 a editat o carte despre sfârșitul iminent al omului, care se transformă în postom [2, p.13].

Are sau nu dreptate gânditorul american? Da, tehnobioevoluția este deja o realitate, dar înseamnă oare aceasta că omul încetează de a mai fi om? Poate totuși el devine din ce în ce mai mult om tehnologizat și nu se transformă în tehnoom sau postom? Poate că „tehnoomul nu vine în schimbul omului rațional, dar este o treaptă în dezvoltarea acestuia – om rațional tehnologizat?” [2, p.13] Este oare necesară sau nu aplicarea noilor tehnologii și convergența acestora asupra mediului, a omului și a societății? Și da și nu...

Este oare capabil omul de a utiliza noile tehnologii în direcția ocrotirii naturii umane cu dimensiunile și parametrii actuali? Posibil că nu și asta trebuie să ne alarmeze. Securitatea umană e în pericol și acest lucru încă nu e conștientizat.

Conform opiniei filosofului rus P.S. Gurvici [5, p.43], astăzi pare că apare necesitatea unei noi apofatici, preluată de la teologie. Apofatica include în sine tradițiile teologice legate de înțelegerea lui Dumnezeu pe calea negației tuturor atributelor și desemnărilor sale. Observabilă e o „oboseală” referitoare la teologia pozitivă, la pretențiile acesteia la cunoașterea definitivă, care se referă nu numai la divinitate, dar și la om. P. Tillich, unul din reprezentanții noii apofatici, afirmă că este foarte important de a da uitării toate reprezentările tradiționale despre Dumnezeu, posibil chiar și însăși acest cuvânt [4]. Pentru a elabora o nouă imagine, un nou tablou al lumii, consideră Dj. Robinson, necesar este de a nega toate lucrurile sfinte, chiar și morala religioasă [6].

Antropologia filosofică contemporană, afirmă P.S. Gurvici, deseori se situează pe pozițiile afirmării că filosofia nu are dreptul la concluzii irevocabile despre ce nu ar fi. Reprezentanții de vază ai postmodernismului, cum ar fi A. Arto, M. Blanshi, J. Batai, J. Lacan, M. Fuco, J. Delez, J. Derrida, consideră că filosofia trebuie să conștientizeze incapacitatea sa de a exprima ceea ce nu se poate de exprimat prin definiție. Obișnuința de secole de a proslăvi omul, de a enumera calitățile pozitive, a potențialului propriu lui, fenomenologia naturii umane, evidențierea esenței și a integrității lui – totul e supus îndoielii. Negativitatea cugetărilor de la contrar, afirmațiile prin negare capătă astăzi popularitate când e vorba de înțelegerea tuturor problemelor ce țin de conceperea filosofică a omului. Conform opiniei lui Gurvici, grație lui J. Lacan s-a început a forma chipul apofatic al omului. Dezamăgirea în om este trăsătura fundamentală a noii apofatici. Acesta nu mai este considerat ca măsură a tuturor lucrurilor, ca ființă înzestrată cu rațiune și morală, ca exponent al conștiinței umane. Investigațiile umanului capătă un aranjament negativ. În om sunt focusate pornirile păcătoase, apucăturile de călău și aproape întreaga anatomie distrugătoare. Esența omului este redusă la tendința lui spre moarte [5, p.43].

Cum ar trebui să ne atârnăm față de această filozofie contemporană a omului? Bineînțeles că negativ! Trebuie, însă, să luăm aminte că așa ceva, sau ceva asemănător nu e completamente străin unor indivizi umani, unor popoare în anumite situații concrete, în anumite momente istorice. Experiența celor două războaie mondiale, a totalitarismului comunist și nazist, a statelor agresoare cum ar fi Federația Rusă, Israelul, talibanii etc., care a dus la nimicirea și schilodirea corporală și psihică a mii și milioane de oameni, oare nu ne confirmă ceea ce ne sugerează filosofia postmodernistă apofatică a omului? Acțiunile și atitudinile omului față de natură, de frații noștri mai mici animalele, nu ne confirmă oare același lucru?

Negativismele menționate de filosofii postmoderniști într-o anumită măsură sunt proprii omului, inclusiv și celui contemporan, numai că nu e corect să hiperbolizăm, să absolutizăm acest lucru care, credem noi, poate fi depășit. Și nu numai pe calea tehnologiilor, cu excepția tehnologiilor sociale. Abordarea omului trebuie să fie obiectivă, realistă și nu numai pesimistă sau numai optimistă. Omul bineînțeles că are și trăsături pozitive, dar și negative. Ultimele fiind cunoscute, treptat pot fi depășite.

Valorile spirituale, morala, umanismul sunt negate și de un așa curent al filosofiei contemporane cum este cel al transumanismului. „În baza proiectului transumanist al postomului – afirmă E.V. Mareev – înțelegerea omului și a gândirii lui e deosebită de soluționarea problemei omului în filosofia clasică [7, p.171]. Transumanismul, într-o anumită măsură, continuă tradiția „ecologiei profunde” din anii șaptezeci ai secolului trecut, care se ridică împotriva antropocentrismului și milita pentru biocentrism. Transumanismul, apărut ca un curent intelectual, care se vede ca o ieșire din criza antropologică pe care umanitatea o resimte astăzi tinde a se transforma într-o mișcare social-politică. Centrul cultural mondial al transumanismului a fost fondat în

1998 de către directorul Institutului viitorului omului de la Oxford Nic Bastrom și David Pirs. Despre popularitatea ideilor transumaniste ne mărturisește „Asociația Mondială a transumanștilor”, Mișcarea strategică „Rusia 2045”, Partidul politic al transumanștilor „Evoluția 2045” din Rusia. În 2013 a apărut chiar și o culegere de articole, care este prezentată de D.I. Dubrovski (redactor) ca „prim pas în crearea bazei științifico-teoretico-metodologică și filosofică fundamentată a mișcării [9] strategice „Rusia 2045”.

Vorbind la general, transumanismul absolutizează, preamărește anumite tendințe ale convergenței tehnologiilor NBICS, ale evoluției corpului uman. V.A. Cutăriov, unul din oponentii acestei idei, accentuează faptul că atentatul la corpul nostru din partea transumanștilor este provocat de cerințele societății de supraconsum. Societatea dată are nevoie de consumatori universali și, e de dorit, nemuritori. Astfel nu omului, dar scopurilor producerii servește progresul tehnic în cazul dat [8]. Înclinarea de a demoniza transumanismul, afirmă E.V. Mareev [7, p.172], este tot atât de neproductivă ca și tendința acestuia de izbăvire cât mai rapidă de corpul actual al omului în favoarea superiorității clare, posibilă a corpului anorganic al postomului. La drept vorbind discuțiile pot fi axate pe transumanști. Important e ca în acest context să se facă remarcată deosebirea dintre NBICS-tehnologii și transumanism ca ideologie ce apare pe solul acestor realizări. Convergența NBICS-tehnologii și a elaborărilor ce țin de domeniile intelectului artificial și al robotehnicii nu sunt prea clare la moment. De asemenea nu sunt prea clare și bine definite și trăsăturile viitoarei societăți. Transumanismul poate fi privit ca o prognoză a dezvoltării NBICS-tehnologii, care ca și toate prognozele îndepărtate, conține elemente de bune intenții, fantezii și mit. Cunoscut este faptul că grație dezvoltării tehnicii, omul schimbă lumea înconjurătoare, nemodificându-și corpul biologic. Omul, spre deosebire de alte specii, își amplifică forțele, își înmulțește și perfecționează capacitățile sale pe contul altor organisme și forțe ale naturii. Calul și automobilul i-au amplificat omului picioarele, iar ochelarii, microscopul și telescopul – ochii. Am putea enumera atâtea exemple, câte realizări are civilizația tehnogenă, care s-a transformat în „corpul neorganic” al omului.

De la prelungirea și protejarea organelor externe omul civilizată a trecut la cele interne, inclusiv și a celui mai important dintre acestea – inima. Apare însă întrebarea – există oare un hotar al prelungirii organismului uman, încălcarea căruia ar putea duce la pierderea a ceea ce astăzi ne-am obișnuit a numi „identitatea” umană? După cum menționează E.V. Mareev, creatorii intelectului artificial speră să perfecționeze mașina până la nivelul omului, iar acei, care cu ajutorul tehnicii perfecționează corpul nostru, ivers, transformă omul în ceea ce astăzi îl numesc chiborg. Dar unde este acea margină, trecând-o pe care mașina devine om, iar omul – mașină? [6, p.173]

Dezvoltarea convergentă a nano-bio-info-cognito-socio-tehnologii (NBICS), consideră D.I. Dubrovski [9, p.5], semnifică o nouă etapă a integrării cunoașterii științifice ce depășește hotarele dintre compartimentele ei clasice. Apar obiecte principial noi ale cunoașterii și activității, care includ în sine componente fizice, chimice, biologice, psihologice, tehnice și sociale. Astfel de obiecte reprezintă prin sine produse deja nu simple interdisciplinare, dar integrații transdisciplinare, care necesită și abordări filosofice. Odată cu convergența noilor tehnologii, cu integrarea științelor această necesitate nu va dispărea nici în viitorul previzibil. Se cere însă o nouă filozofie mai apropiată de practica umană actuală. O astfel de filozofie există deja și unul din primele modele ale acesteia a fost elaborat de noi cu denumirea de Ecosofie [vezi 11]. Ecosofia, în viziunea noastră actuală, este o filozofie a securității, supraviețuirii și dezvoltării durabile a omului, societății și naturii terestre.

Problema perspectivei antropoecologice deci, problema viitorului uman în contextul crizei ecologice este considerată ca problema preîntâmpinării degradării biologice a omului și naturii, a realizării coevoluției societății și naturii, a formării noii civilizații noosferice [2, p.13]. Dacă F. Fucuiama, care s-a proslăvit la sfârșitul secolului trecut prin ideile sale despre sfârșitul istoriei, iar la începutul anilor 2000 considera că omul contemporan va dispărea, cedând-ui locul postomului [12] apoi noi, împreună cu alți filosofi [2, p.13] considerăm că tehnobioevoluția este o realitate. Însă omul în procesul ei nu încetează de a fi om, dar devine tot mai mult o ființă umană tehnologizată. Când vorbim despre tehnoom ca rezultat al acestei evoluții, noi nicidecum nu-l identificăm nici cu postomul, nici cu biorobotul. Tehnoomul nu vine să schimbe omul rațional, dar prezintă o treaptă în dezvoltarea acestuia – omul rațional tehnologizat.

Referințe bibliografice:

1. Ellul J. *The Technological Order*. Ed. C.F. Stovar. Detroit: Wayne State Univ. Press, 1963.
2. Алексеева И.Ю., Аршинов В.И., Чеклецов В.В. “Технолюди” против “Постлюдей”: НБИКС-революция и будущее человека// Вопросы философии №3, М., 2013.
3. Моисеев Н.Н. Современный антропогенез: цивилизационные разломы. Эколога-политический анализ// Вопросы философии, №1, М., 1995.

4. Хорунжий С.С. Проблема постчеловека или трансформативная антропология глазами синергичной антропологии// *Философские науки*, №2, М. 2008.
5. Гуревич П.С. Апофатический проект человека// *Вопросы философии* №8, М., 2013.
6. Робинсон Дж. Быть честным перед Богом. – М., 1993.
7. Мареева Е.В. От искусственного интеллекта к искусственной душе// *Вопросы философии* №1, М., 2014.
8. Глобальное будущее 2045. Конвергентные технолюди [НБИКС] и трансгуманистическая революция. Общ. ред. Д.И. Дубровский, -М., 2013.
9. Кутырёв В.А. Время Mortido// *Вопросы философии* №7, М., 2011.
10. Конвергенция биологических, информационных, нано и когнитивных технологий: вызов философии (материалы «круглого стола») // *Вопросы философии*, №12, М., 2012.
11. Sîrbu Ion. Ecosofia sau filosofia ecologică. Iași, 2000.
12. Фукуяма Ф. Наше постчеловеческое будущее. Последствия биотехнологической революции. Пер. с англ., М., 2004.